

به مانده پایان سال قبل بانکها در نظر میگرفت هیچگاه تجاوز بانکها را در حد تعیین شده برای سال بعد ملاک قرار نداده است بلکه به تجاوز از حد اعتباری بانکها بدون توجه جایزه داده و رشد را براساس مانده ملاک عمل قرار داده است و در زمانی که سقف اعتباری را ملاک عمل قرار داده همچنان بانکها به تجاوز از حد اعتباری ادامه داده و بانک مرکزی کمتر به این امر توجه نموده است که جداول آماری تهیه شده بیانگر این امر می باشد.

ردیف	نام بانک	تاریخ	مبلغ	تاریخ	مبلغ	تاریخ	مبلغ	تاریخ	مبلغ
۱	بانک ملی	۱۳۷۱	۱۰۰۰۰۰	۱۳۷۲	۱۰۰۰۰۰	۱۳۷۳	۱۰۰۰۰۰	۱۳۷۴	۱۰۰۰۰۰
۲	بانک تجارت	۱۳۷۱	۵۰۰۰۰	۱۳۷۲	۵۰۰۰۰	۱۳۷۳	۵۰۰۰۰	۱۳۷۴	۵۰۰۰۰
۳	بانک صادرات	۱۳۷۱	۳۰۰۰۰	۱۳۷۲	۳۰۰۰۰	۱۳۷۳	۳۰۰۰۰	۱۳۷۴	۳۰۰۰۰
۴	بانک پارسی	۱۳۷۱	۲۰۰۰۰	۱۳۷۲	۲۰۰۰۰	۱۳۷۳	۲۰۰۰۰	۱۳۷۴	۲۰۰۰۰
۵	بانک کشاورزی	۱۳۷۱	۱۰۰۰۰	۱۳۷۲	۱۰۰۰۰	۱۳۷۳	۱۰۰۰۰	۱۳۷۴	۱۰۰۰۰
۶	بانک مسکن	۱۳۷۱	۵۰۰۰	۱۳۷۲	۵۰۰۰	۱۳۷۳	۵۰۰۰	۱۳۷۴	۵۰۰۰
۷	بانک رفاه	۱۳۷۱	۳۰۰۰	۱۳۷۲	۳۰۰۰	۱۳۷۳	۳۰۰۰	۱۳۷۴	۳۰۰۰
۸	بانک مهر	۱۳۷۱	۲۰۰۰	۱۳۷۲	۲۰۰۰	۱۳۷۳	۲۰۰۰	۱۳۷۴	۲۰۰۰
۹	بانک تعاون	۱۳۷۱	۱۰۰۰	۱۳۷۲	۱۰۰۰	۱۳۷۳	۱۰۰۰	۱۳۷۴	۱۰۰۰
۱۰	بانک خاورمیانه	۱۳۷۱	۵۰۰	۱۳۷۲	۵۰۰	۱۳۷۳	۵۰۰	۱۳۷۴	۵۰۰
۱۱	بانک توسعه	۱۳۷۱	۳۰۰	۱۳۷۲	۳۰۰	۱۳۷۳	۳۰۰	۱۳۷۴	۳۰۰
۱۲	بانک سرمایه	۱۳۷۱	۲۰۰	۱۳۷۲	۲۰۰	۱۳۷۳	۲۰۰	۱۳۷۴	۲۰۰
۱۳	بانک عمران	۱۳۷۱	۱۰۰	۱۳۷۲	۱۰۰	۱۳۷۳	۱۰۰	۱۳۷۴	۱۰۰
۱۴	بانک صنعت	۱۳۷۱	۵۰	۱۳۷۲	۵۰	۱۳۷۳	۵۰	۱۳۷۴	۵۰
۱۵	بانک بازرگانی	۱۳۷۱	۳۰	۱۳۷۲	۳۰	۱۳۷۳	۳۰	۱۳۷۴	۳۰
۱۶	بانک خدمات	۱۳۷۱	۲۰	۱۳۷۲	۲۰	۱۳۷۳	۲۰	۱۳۷۴	۲۰
۱۷	بانک گردشگری	۱۳۷۱	۱۰	۱۳۷۲	۱۰	۱۳۷۳	۱۰	۱۳۷۴	۱۰
۱۸	بانک ورزش	۱۳۷۱	۵	۱۳۷۲	۵	۱۳۷۳	۵	۱۳۷۴	۵
۱۹	بانک فرهنگ	۱۳۷۱	۳	۱۳۷۲	۳	۱۳۷۳	۳	۱۳۷۴	۳
۲۰	بانک هنر	۱۳۷۱	۲	۱۳۷۲	۲	۱۳۷۳	۲	۱۳۷۴	۲
۲۱	بانک علم	۱۳۷۱	۱	۱۳۷۲	۱	۱۳۷۳	۱	۱۳۷۴	۱
۲۲	بانک طبیعت	۱۳۷۱	۰.۵	۱۳۷۲	۰.۵	۱۳۷۳	۰.۵	۱۳۷۴	۰.۵
۲۳	بانک سلامت	۱۳۷۱	۰.۳	۱۳۷۲	۰.۳	۱۳۷۳	۰.۳	۱۳۷۴	۰.۳
۲۴	بانک خانواده	۱۳۷۱	۰.۲	۱۳۷۲	۰.۲	۱۳۷۳	۰.۲	۱۳۷۴	۰.۲
۲۵	بانک جوانان	۱۳۷۱	۰.۱	۱۳۷۲	۰.۱	۱۳۷۳	۰.۱	۱۳۷۴	۰.۱

جدول شماره (۲)

تسهیلات اعطائی بانکها به بخش غیر دولتی به تفکیک بخش های مختلف اقتصادی

ارقام میلیارد ریال مصوب و عملکرد طی دهه گذشته

سال	مصوب عملکرد	بخش کشاورزی	بخش صنعت و معدن	بخش ساختمان و مسکن	بخش بازرگانی و خدمات	جمع کل	درصد رشد تسهیلات (مصوب)	درصد رشد تسهیلات (عملکرد)	درصد تغییرات
۱۳۶۶	مصوب عملکرد	۷۸۰/۷ ۹۰۰/۵	۱۱۳۴/۲ ۱۰۷۶/۵	۱۸۷۵/۳ ۲۱۷۸/۲	۲۱۴۱/۲ ۲۱۹۳/۳	۵۹۳۱/۴ ۶۳۴۸/۵	۷	۱۳/۸	۶/۸
۱۳۶۷	مصوب عملکرد	۱۱۱۱/۱ ۱۲۲۱/۳	۱۱۶۵/۹ ۱۴۱۳/۵	۲۴۳۶/۹ ۲۵۵۰/۲	۲۱۹۳/۳ ۲۲۹۴/۲	۶۹۰۷/۲ ۷۴۷۹/۲	۸/۸	۱۷/۸	۹/۰
۱۳۶۸	مصوب عملکرد	۱۵۳۸/۸ ۱۶۹۱/۲	۱۸۰۹/۳ ۲۰۲۷/۶	۳۰۲۲ ۳۲۱۹/۶	۲۴۵۵/۴ ۲۷۵۹/۱	۸۸۲۵/۵ ۹۶۹۷/۵	۱۸	۲۹/۷	۱۱/۷
۱۳۶۹	مصوب عملکرد	۲۱۱۴ ۲۱۳۳/۸	۲۸۱۳/۶ ۳۰۷۹/۸	۳۸۹۴/۱ ۴۰۳۶/۸	۲۹۷۰/۵ ۳۹۰۶/۵	۱۱۷۹۲/۲ ۱۳۱۵۶/۹	۲۱/۶	۳۵/۷	۱۴/۱
۱۳۷۰	مصوب عملکرد	۲۵۶۰/۵ ۲۹۴۹/۱	۴۲۱۹/۳ ۴۹۲۴/۶	۵۳۲۹/۸ ۵۵۷۲/۶	۴۳۳۶/۵ ۴۸۵۱	۱۶۴۴۶/۱ ۱۸۲۹۷/۳	۲۵	۳۹/۱	۱۴/۱
۱۳۷۱	مصوب عملکرد	۳۵۳۸/۹ ۳۶۵۶/۸	۶۷۴۶/۷ ۶۹۸۴/۷	۷۳۵۵/۸ ۶۹۵۲/۲	۵۲۳۰/۲ ۵۹۹۶/۱	۲۲۸۷۱/۶ ۲۳۵۸۹/۸	۲۵	۲۹/۰	۴/۰
۱۳۷۲	مصوب عملکرد	۴۳۴۱/۶ ۵۲۴۹/۲	۹۳۹۹/۲ ۹۳۷۸/۹	۹۰۲۷/۷ ۱۰۷۸۸/۹	۶۸۰۵/۵ ۵۳۳۳/۲	۲۹۵۳۴/۴ ۳۰۷۷۵/۶	۲۵/۲	۳۰/۵	۵/۳
۱۳۷۳	مصوب عملکرد	۷۱۷۷ ۶۴۱۲	۱۳۵۹۹ ۱۲۵۹۸	۱۱۳۳۳ ۱۲۲۲۲	۵۶۶۶ ۶۴۸۸	۳۷۷۷۶ ۳۷۷۲۰	۲۲/۷	۲۲/۶	(۰/۱)
۱۳۷۴	مصوب عملکرد	۱۱۱۰۵ ۹۸۵۷	۱۴۸۸۱ ۱۶۵۷۰	۱۲۸۸۲ ۱۴۳۱۶	۵۵۵۲ ۶۱۹۶	۴۴۴۲۰/۰ ۴۶۹۳۹/۰	۱۷/۸	۲۴/۴	۶/۶
۱۳۷۵	مصوب عملکرد	۱۳۶۱۰ ۸۹۱۳	۱۸۲۳۷ ۲۳۷۷۵	۱۵۷۸۷ ۱۲۸۵۷	۶۸۰۵ ۱۳۹۸۲	۵۴۴۳۹/۰ ۵۹۵۲۶	۱۶/۰	۲۶/۸	۱۰/۸

مأخذ: گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی، سالهای مختلف و اطلاعات بانکها.

جدول شماره (۳)

درصد تغییر در مانده تسهیلات اعطائی بانکها به بخش غیر دولتی

به تفکیک بخشهای اقتصادی طی سالهای ۷۵-۱۳۶۶ درصد

سال		۱۳۶۶		۱۳۶۷		۱۳۶۸		۱۳۶۹	
بخشهای اقتصادی		مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد
کشاورزی		۳۰	۳۸/۴	۲۳/۴	۳۵/۶	۲۶	۳۸/۵	۲۵	۲۶/۲
صنعت و معدن		۸	۲/۵	۸/۳	۳۱/۳	۲۸	۴۳/۴	۳۹	۵۱/۹
مسکن و ساختمان		۸	۲۵/۴	۱۰/۶	۱۷/۱	۱۸/۵	۲۶/۲	۲۱	۲۵/۴
بازرگانی و خدمات		۰	۲/۴	۰	۴/۶	۰	۲۰/۳	۱۱	۲۹/۷
کل		۷	۱۳/۸	۸/۸	۱۷/۸	۱۸	۲۹/۷	۲۱/۶	۳۵/۷

درصد سهم هر یک از بخشهای اقتصادی در مانده تسهیلات اعطائی به بخش غیر دولتی

درصد

طی سالهای ۷۵-۱۳۷۰

سال		۱۳۷۰		۱۳۷۱		۱۳۷۲		۱۳۷۳		۱۳۷۴		۱۳۷۵	
بخشهای اقتصادی		مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد
کشاورزی		۲۰	۱۶/۱	۲۰	۱۵	۱۹	۱۷/۱	۱۹	۱۷	۲۵	۲۱	۲۵	۱۵
صنعت و معدن		۳۷	۲۶/۹	۳۷	۲۹/۶	۳۶	۳۰/۵	۳۶	۳۳/۴	۳۳/۵	۳۵/۳	۳۳/۵	۴۰
مسکن و ساختمان		۳۲	۳۰/۵	۳۲	۲۹/۵	۲۰	۳۵/۱	۳۰	۳۲/۴	۲۹	۳۰/۵	۲۹	۲۲
بازرگانی و خدمات		۱۱	۲۶/۵	۱۱/۰	۲۵/۴	۱۵	۱۷/۳	۱۵	۱۷/۲	۱۲/۵	۲۳/۲	۱۲/۵	۲۴

مأخذ: گزارش اقتصادی نرازنامه بانک مرکزی ۷۴-۱۳۶۶. نماگرهای اقتصادی و اطلاعات بانکها

۲-۴- تعیین نرخ سود پرداختی به سپردههای مدت دار

دومین ابزار کنترل های مستقیم، نرخ سود پرداختی به سپرده های سرمایه گذاری بلند مدت و کوتاه مدت میباشد. جدول شماره (۴) نرخ سود پرداختی به سپرده های بلند مدت و کوتاه مدت را نشان می دهد.

همانگونه در جدول (۴) مشاهده میگردد علیرغم عدم تغییر قابل توجه نرخ سود پرداختی به سپرده های کوتاه مدت در سالهای ۶۳ تا ۶۹ مانده این سپرده افزایش داشته است. این نکته در سالهای ۷۲ تا ۷۵ نیز مشاهده میگردد. لذا متغیر نرخ سود پرداختی در تغییرات حجم این نوع سپرده نقش چندانی نداشته است.

در سال ۱۳۶۹ معرفی سپرده های بلندمدت جدید، تاثیر قابل توجهی در جذب اندوخته های

مردم در بانکها بر جای گذاشت و برای اولین بار سود سپرده‌های با سررسید بیش از یکسال بالاتر از نرخ تورم قرار گرفت (نرخ تورم در سال ۶۹، ۹٪ بوده است) معیناً نرخ سود سپرده‌های بانکی در سال ۱۳۷۰ به واسطه تشدید فشارهای تورمی مجدداً منفی شد.

بنابر این نرخ سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری طی سالهای مورد بررسی بدلیل ثبات و یا در مقاطعی افزایش نرخ، نقش قابل توجهی در جذب و تجهیز این نوع سپرده‌ها نداشته و استفاده موثری از ابزار تعیین نرخ سود بعمل نیامده است.

جدول شماره (۴)

جدول نرخ سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار

طی سالهای ۷۵-۱۳۶۳

مانده سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار (کوتاه‌مدت و بلندمدت) و

نرخ سود پرداختی به سپرده‌های مذکور طی سالهای ۷۵-۱۳۶۳

ارقام: میلیارد ریال

نرخ سود: درصد

سال	مانده سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت	نرخ سود پرداختی به سپرده‌های کوتاه‌مدت	مانده سپرده سرمایه‌گذاری بلندمدت	نرخ سود پرداختی به سپرده‌های بلندمدت
۱۳۶۳	۹۱۴/۲	۶	۶۲۷/۲	۸/۷۵
۱۳۶۴	۱۸۶۳/۴	۶	۱۰۴۱/۳	۸
۱۳۶۵	۲۴۷۷	۶	۱۲۳۵/۷	۸
۱۳۶۶	۳۰۸۸/۸	۶	۱۴۵۸/۴	۸/۵
۱۳۶۷	۴۲۶۰/۷	۶	۲۱۳۲/۷	۸/۵
۱۳۶۸	۵۲۴۵/۲	۶	۲۷۶۱/۶	۸/۵
۱۳۶۹	۵۹۴۵/۱	۶/۵	۳۷۴۱/۶	۹-۱۳
۱۳۷۰	۶۸۰۹/۹	۶/۵	۴۹۲۷/۷	۹-۱۴
۱۳۷۱	۸۱۱۵/۸	۷/۵	۶۵۳۰/۹	۱۰-۱۵
۱۳۷۲	۱۰۳۴۰	۸	۸۷۴۸/۸	۱۱/۵-۱۶
۱۳۷۳	۱۲۰۸۴/۰	۸	۱۰۴۳۳/۰	۱۱/۵-۱۶
۱۳۷۴	۱۵۰۳۳/۰	۸	۱۳۳۸۴/۰	۱۴-۱۸/۵
۱۳۷۵	۱۹۲۳۸/۲	۸	۱۶۶۳۴/۰	۱۴-۱۸/۵

مأخذ: گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی ۷۴-۱۳۶۳ و اطلاعات بانکها

۳-۴- جوایز و امتیازات سپرده قرض الحسنه پس انداز:

طی سالهای ۶۳ الی ۷۵ همواره ۲٪ از مانده حساب پس انداز قرض الحسنه پس از کسر هزینه های تبلیغات، اختصاص به پرداخت جوایز به دارندگان این حساب داشته است. با توجه به ثابت بودن میزان جوایز، مانده سپرده قرض الحسنه پس انداز از مبلغ ۹۰۳/۵ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۶۴ بمبلغ ۶۰۹۶/۷ میلیارد ریال در پایان سال ۷۵ رسیده است. اما قابل توجه اینکه علیرغم افزایش مانده سپرده های قرض الحسنه پس انداز (در بعضی از سالها رشد کاهنده بوده است) از سهم این سپرده ها در مانده سپرده های بخش غیر دولتی نزد بانکها کاسته شده است (از ۱۳/۲ درصد در سال ۶۴ به ۵/۷ درصد در پایان سال ۷۵ رسیده است) که این امر نشانگر آن است که نرخ جایزه در تجهیز این نوع سپرده ها چندان موثر نبوده است. (قابل ذکر است که کمتر تبلیغی در ابعاد معنوی قضیه بعمل آمده است).

جدول شماره ۵ تغییرات و سهم سپرده قرض الحسنه پس انداز از کل سپرده های بخش غیر دولتی نزد بانکها را طی سالهای ۶۴ تا ۷۵ نشان می دهد.

۴-۴- حق الوکاله بکارگیری سپرده های سرمایه گذاری مدت دار

با عنایت به قانون عملیات بانکی بدون ربا، بانکها منابع حاصل از سپرده های سرمایه گذاری مدت دار را پس از کسر سپرده های قانونی در معاملات عقود اسلامی بکار گرفته و پس از ملحوظ نمودن حق الوکاله خود بقیه را ۱۰٪ بن سپرده گذاران با توجه به مبلغ و مدت سپرده تقسیم می نمایند. حال با توجه به اینکه پرداخت سود در سالهای فوق فارغ از اخذ حق الوکاله بانکها بوده است بنابر این می توان گفت از ابزار حق الوکاله طی سالهای فوق استفاده نشده است.

جدول شماره (۵)

تغییرات سپرده قرض الحسنه پس انداز و درصد سهم آن در مانده

سپرده‌های بخش غیر دولتی نزد بانکها طی سالهای ۷۵-۱۳۶۴

ارقام: میلیارد ریال

سال	مانده سپرده‌های بخش غیر دولتی نزد بانکها	مانده سپرده قرض الحسنه پس انداز	سهم سپرده قرض الحسنه پس انداز
۱۳۶۴	۶۸۲۵/۸	۹۰۳/۵	۱۳/۲
۱۳۶۵	۸۰۸۰/۲	۹۴۰/۶	۱۱/۶
۱۳۶۶	۹۶۸۵/۶	۱۰۴۵/۵	۱۰/۸
۱۳۶۷	۱۲۲۴۱/۹	۱۱۹۳/۹	۹/۸
۱۳۶۸	۱۵۱۰۸/۵	۱۲۸۰/۶	۸/۵
۱۳۶۹	۱۸۸۵۰/۲	۱۳۹۲/۳	۷/۴
۱۳۷۰	۲۴۰۴۸/۵	۱۸۶۸/۶	۷/۸
۱۳۷۱	۳۰۵۰۶/۷	۲۴۴۱	۸
۱۳۷۲	۴۱۳۰۳/۱	۲۶۸۳/۱	۶/۵
۱۳۷۳	۵۳۱۴۳/۳	۳۴۹۵/۰	۶/۶
۱۳۷۴	۷۹۳۶۷	۴۶۱۶/۰	۵/۸
۱۳۷۵	۱۰۶۳۸۸/۱	۶۰۹۶/۷	۵/۷

مأخذ: گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی ۷۴-۱۳۶۴، نماگرهای اقتصادی سه‌ماهه سوم سال ۷۵ و اطلاعات بانکها.

۵-۴- نرخ سود دریافتی حاصل از تسهیلات اعطائی بانکها

سود مورد نظر بانکها بر اساس قانون عملیات بانکی بدون ربا و دستورالعملهای مربوطه با توجه به نسبت سهم سود تعیین شده در قرارداد و همچنین حداقل و حداکثر سقف سود تعیین شده با توجه به بخشهای اقتصادی محاسبه و دریافت میگردد.

جدول شماره (۶) حداکثر و حداکثر نرخ سود مورد انتظار تسهیلات اعطائی بانکها به بخش غیر دولتی طی سالهای ۷۵-۶۳ را نشان می‌دهد. بطوریکه ملاحظه می‌شود از سال ۱۳۶۹ بمنظور تطبیق با شرایط جدید اقتصادی، ضمن تجدید نظر، نرخهای سود مورد انتظار به ترتیب بخشهای اقتصادی تا سال ۱۳۷۵ افزایش نشان میدهد و نرخ سود مورد انتظار بانکی از حدود ۱۲-۴ درصد

در پایان سال ۱۳۶۸ به سطح ۲۵-۱۳ درصد در پایان سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است. با توجه باینکه می‌بایست درخواست تسهیلات با نرخ سود مورد انتظار (یا دریافتی) رابطه معکوس داشته باشد معیناً با افزایش نرخ سود در سال ۶۹ و ۷۰ تسهیلات اعطائی در پایان سال ۶۹ نسبت به پایان سال ۶۸ از رشدی معادل ۳۵/۷ درصد و در پایان سال ۷۰ نسبت به پایان سال ۶۹ از رشدی معادل ۳۹/۱ درصد برخوردار بوده است یعنی علاوه بر اینکه افزایش نرخ سود موجب کاهش تقاضا برای تسهیلات نشده بلکه رشد قابل توجهی نیز داشته است و این روند همچنان تا پایان سال ۷۵ ادامه داشته است. با بررسی بعمل آمده مشاهده می‌شود که علت اصلی رشد تقاضا برای تسهیلات، عدم دریافت سود واقعی بانک‌ها از متقاضیان تسهیلات و همچنین تفاوت فاحش نرخ سود بانک‌ها با نرخ سود بازار است. عدم دریافت سود واقعی بانک‌ها از گیرندگان تسهیلات موجب شده که حقوق واقعی سپرده‌گذاران با توجه به نرخ تورم به آنان پرداخت نگردد که تداوم این امر انگیزه سپرده‌گذاران در سپرده‌گذاری نزد بانک‌ها را کاهش خواهد داد.

بعبارتی باید گفت یکی از وظایف اصلی بانک مرکزی که طبق قانون عملیات بانکی بدون ربا حفظ ارزش پول است دقیقاً در مورد سپرده‌گذاران رعایت نشده است.

از طرفی می‌توان نتیجه گرفت نرخ سود که می‌تواند بعنوان یک ابزار قوی سیاست پولی مورد استفاده قرار گیرد کاربرد بسیار ناچیزی داشته است.

جدول شماره (۶)

نرخهای سود تسهیلات اعطائی بانک‌ها به بخش غیر دولتی به تفکیک بخشهای

(درصد)

اقتصادی طی دهه گذشته

سال	۱۳۶۳-۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴-۷۵
بخشهای اقتصادی							
بخش کشاورزی	۴-۸	۶-۹	۶-۹	۹	۱۲-۱۶	۱۲-۱۶	۱۳-۱۶
صنعت و معدن	۶-۱۲	۱۱-۱۳	۹-۱۳	۱۳	۱۶-۱۸	۱۶-۱۸	۱۷-۱۹
ساختمان و مسکن	۸-۱۲	۱۲-۱۴	۱۲-۱۶	۱۲-۱۶	۱۲-۱۶	۱۵	۱۵-۱۶
بازرگانی و خدمات	۸-۱۲	۱۷-۱۹	۱۸ و بالاتر	۱۸ و بالاتر	۱۸-۲۴	۱۸-۲۴	۲۲-۲۵
صادرات	۸-۱۲	۱۷-۱۹	۱۸ و بالاتر	۱۸ و بالاتر	۱۸	۱۸	۱۸

مأخذ: گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، در سالهای مختلف

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با بررسی عملکرد ابزارهای سیاست پولی در نظام بانکداری بدون ربا طی دهه گذشته می‌توان

نتیجه گرفت که در قانون عملیات بانکی بدون ربا از جهت تئوری و از نظر ابزار سازی و نیز ارائه این ابزارها توسط بانک مرکزی به سیستم بانکی هیچگونه نقص و کمبودی مشاهده نمی‌شود زیرا در این قانون ابزارهای مختلفی در اختیار بانکها گذاشته شده و شاید بتوان گفت توانمندی بانکداران ما در بکارگیری ابزارهای بانکداری بدون ربا با توجه به کارائی و تنوع ابزارها بمراتب بیشتر از بانکداری ربوی است که این ویژگی خود به جهت‌گیریها و هدایت و کنترل منابع پولی کمک می‌کند.

آنچه که مهم است مسئله عمل و اجرا و یابه عبارت دیگر نحوه بکارگیری این ابزارها است که معمولاً مشکلات موجود در بانکداری ما عمدتاً از این قسمت ناشی می‌گردد، بعنوان مثال:

- ابزار نرخ سپرده قانونی در ایران جهت کنترل نقدینگی بطور معمول مورد استفاده بوده و بدلیل عدم استفاده از دو ابزار تنزیل مجدد و عملیات بازار باز نسبت سپرده قانونی روند صعودی داشته است تا جائیکه از سال ۱۳۷۰ به حداکثر مجاز نرخ ذخیره قانونی یعنی ۳۰٪ رسیده که در کنترل حجم نقدینگی چندان موثر نبوده است. از طرفی بدلیل وجود منابع آزاد نزد بانکها در برخی از سالهای مورد بررسی افزایش نرخ سپرده قانونی تاثیری بر کاهش تسهیلات اعطائی نداشته است.

- در مورد استفاده از ابزار اعمال کنترل‌های مستقیم یعنی تعیین سقف اعتبارات اعطائی بانکها به بخش غیر دولتی و نرخ سود پرداختی به سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار باید گفت که طی سالهای مورد بررسی تعیین حد مجاز سقف اعتبارات مهمترین ابزار سیاست پولی در نظام بانکداری کشور بوده است و بررسی بیشتر نشان می‌دهد که تسهیلات اعطاء شده به بخش‌های اقتصادی در عمل بمراتب بیشتر از سقفهای تعیین شده (مصوب شورای پول و اعتبار) بوده که نشان‌دهنده کارائی اندک ابزار فوق طی سالهای مورد بررسی می‌باشد.

- از طرف دیگر بخش اعظم تخصیص منابع در بانکها تکلیفی است. در حقیقت دولت، بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار تعیین می‌کند که چه درصدی از اعتبارات باید در اختیار بخش خاصی قرار گیرد (نه شرایط بازار و علائمی که قیمت‌ها می‌دهند). لذا دلیل کاملاً قابل اتکایی وجود ندارد که همواره از منابع بانکها در کاراترین بخشهای اقتصادی استفاده شود. بنابر این علاوه براینکه این امر سیاستهای پولی را متاثر می‌کند موجب کاهش نرخ موثر سود بانکها نیز می‌گردد.

- همچنین بررسی ابزار نرخ سود پرداختی به سپرده‌های مدت‌دار طی سالهای مورد بررسی نشان می‌دهد که با وجود افزایش نرخ سود پرداختی به سپرده‌های مدت‌دار در افزایش سپرده‌های مذکور چندان موثر نبوده است.

- در مورد ابزارهای جدید در نظام بانکداری بدون ربا ابزار جوایز و امتیازات اعطائی به

حسابهای قرض الحسنه و همچنین تخفیف یا معافیت از پرداخت حق الوکاله بکارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری طی سالهای مورد بررسی در جذب سپرده‌ها چندان‌ی نداشته‌اند.

- بررسی ابزارهای نرخ سود تسهیلات اعطائی بانکی، نرخ سود مورد انتظار و سهم سود بانکی نشان می‌دهد که این ابزارها در کاهش درخواست تسهیلات بانکی بعثت نرخ بالای تورم و تفاوت نرخ سود در بازار موثر نبوده است.

پیشنهادهای

با توجه به نتایج بدست آمده در این مقاله و مطالب فوق بمنظور ارائه راه کارهای عملی لازم است که:

- ۱- برای ایجاد جاذبه بیشتر جهت سپرده‌گذاری و اعمال سیاست پولی در بانکها نرخ سود پرداختی به سپرده‌های سرمایه‌گذاری حداقل به اندازه‌ای باشد که نرخ تورم را جبران نماید.
- ۲- بمنظور عملی شدن پیشنهاد فوق لازمست بانکها در تعیین نرخ سود تسهیلات بانکی و نحوه اعطای تسهیلات آزادی عمل بیشتری داشته و نرخ سود واقعی را از متقاضیان تسهیلات دریافت نمایند. (لازم بذکر است که در حال حاضر شورای پول و اعتبار سقف حداکثر سود دریافتی را محدود نموده و موجب عدم دریافت سود واقعی از استفاده‌کنندگان تسهیلات و اعمال مطلوب سیاست پولی گردیده است).
- ۳- از آنجائیکه ابزار عمده بکار گرفته شده، کنترل سقف اعتبارات بوده است، بمنظور نیل به اهداف سیاستهای پولی لازم است که بانکها حد مجاز سقف‌های اعتباری را رعایت کرده و بانک مرکزی از این بابت مبنای سقف سال بعد را با تجاوز انجام شده مبناء قرار ندهد تا ابزار مذکور کارائی خود را بطور مطلوب حفظ نماید.
- ۴- بانکها در عملکرد اعطای تسهیلات به بخش‌های عمده اقتصادی نظارت لازم و کافی را جهت اعمال سیاستهای پولی داشته باشند. چنانچه نظارت بطور دقیق و برنامه ریزی شده نباشد، بدلیل اینکه سودآوری سرمایه‌گذاری در بعضی از بخش‌ها نسبت به بخشهای دیگر بیشتر است موجب خواهد شد که سرمایه‌گذاری در بخشهای اقتصادی هماهنگ صورت نگرفته و باعث عدم تعادل در بخشهای اقتصادی گردد که این امر به نوعی تورم موجود در جامعه را دامن خواهد زد.
- ۵- بررسی روند صعودی مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها طی سالهای اخیر نشان می‌دهد که بانکها باید هنگام اعطای تسهیلات بررسی و دقت بیشتری معمول نموده تا با وصول مطالبات بموقع بتوانند سیاستهای پولی را بهتر اعمال نمایند.
- ۶- از آنجائیکه تسهیلات اعطائی سیستم بانکی در دهه گذشته بیش از حد مجاز مصوب بوده بنابر این مقامات پولی می‌بایست در تعیین سقفهای اعتباری سالهای آتی مبنای رشد را

تسهیلات مصوب سال قبل قرار دهند. در صورتیکه تاکنون مبنای رشد تسهیلات اعطائی برای سالهای بعد مانده تسهیلات بانکها (عملکرد) بوده است که این امر نوعی تشویق به بانکهایی که از حد مجاز تجاوز نموده‌اند تلقی می‌گردد.

۷- بمنظور استفاده موثر از ابزارهای پولی سیاستهای مالی کشور با سیاستهای پولی هماهنگ گردد.